

Література:

1. Локшина О. І. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській освіті / Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 19-33.
2. ETUCE (European Trade Union Committee for Education). Teacher Education in Europe. An ETUCE Policy Paper. Brussels: ETUCE. – 2008. – 170 p.
3. Ingvarson L. Professional standards: a challenge for the AATE? // English in Australia. – 1998. – № 122. – P. 31-44.
4. Kleinhenz E., Ingvarson, L. Standards for Teaching. Theoretical Underpinnings and Applications. New Zealand Teachers Council. -2007. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.teacherscouncil.govt.nz/communication/publications/research0012. Pdf.
5. Sykes G., Plastrik P. Standard setting as educational reform. Trends and Issues Paper no. 8. Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Teacher Education and American Association of Colleges for Teacher Education. ED 358 068. – 1993.
6. Conway P. F., Clark, C. M. The journey inward and outward: A re-examination of Fuller's concern-based model of teacher development // Teaching and Teacher Education. – 2003. – №19. – P. 465-482.
7. Smyth J., Dow A. What's wrong with outcomes? Spotter planes, action plans and steerage of the educational workplace // British Journal of Sociology of Education. – 1998. – № 19. – Pp. 291-303.
8. The Teacher Education Curricula in the EU. – Brussels, 2010. – URL: <http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/teacherreport>. Pdf.
9. Apple M. W. Education, markets, and an audit culture // Critical Quarterly. – 2005. – № 47. – P. 11-29.
10. Sergiovanni T. The Lifeworld of Leadership. San Francisco: Jossey Bass. – 2000. – 240 p.
11. Базелюк Н. В. Науково-дослідницька робота майбутніх учителів у системі магістерських програм університетів Фінляндії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. «Теорія і методика професійної освіти» / Н. В. Базелюк. – К., 2013. – 23 с.
12. Teacher Education Development Programme. – Ministry of Education, Department of Education and Research Policy. – Helsinki, 2001. – 9 p.

Цимбалюк В. В.*

**ІДЕЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРА В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У даній статті висвітлено ідеї формування культури навчальної діяльності учнівської молоді в педагогічній системі В. О. Сухомлинського, які педагог-новатор упродовжував у Павлівській школі.

Нині домінантою суспільства ХХІ століття стало звернення до культури та духовного світу людини. Відбувається орієнтація

* © Цимбалюк В. В.

ІСТОРИЯ ОСВІТИ

на культуру як важливий чинник духовного оновлення суспільства в цілому й окремої особистості зокрема. В умовах докорінного оновлення всіх сфер, зокрема й освіти, культурного й національного відродження перед педагогічною наукою постає чимало нових вимог, серед яких важливе місце займає проблема нарощення культури навчальної діяльності школярів.

Дійсно, серед основних проблем сьогодення, виховання культури учнівської молоді посідає одне з головних місць. Вирішення даної проблеми суспільство традиційно покладає на школу, оскільки шкільна освіта виконує культурологічну функцію, яка передбачає оновлення змісту на засадах його гуманітаризації, цілеспрямованого використання надбань української та світової культури.

Формування нової системи освіти та виховання на культурологічних принципах неможливе без ретельного вивчення спадщини відомих діячів освіти та науки минулого. Систематизація, аналіз, узагальнення та творче використання найкращих традицій світової педагогіки в умовах сьогодення сприятимуть обґрунтуванню теоретико-методологічних засад вітчизняної педагогіки. Істотне значення для розвитку української педагогіки матиме використання в її теорії і практиці кращих ідей педагогів-класиків: Я. М. Коменського, Л. М. Толстого, А. С. Макаренка, К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинського, Г. С. Сковороди, С. Ф. Русової, С. Т. Шацького та інших.

Метою пропонованої статті є висвітлення ідеї формування культури навчальної діяльності школяра в педагогічній системі В. О. Сухомлинського.

Проаналізувавши численні публікації останніх років, присвячених вивченню й аналізу педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського зауважимо, що науковці досліджують різні аспекти культурологічної парадигми організації навчально-виховної роботи з дітьми втіленої педагогом-новатором у Павлівській школі. Так, наприклад, серед наукових доробок О. Я. Савченко є стаття «Школа культури – діалог з В. О. Сухомлинським», у В. Л. Федяєвої – «Педагогічна культура батьків у науковому доробку В. Сухомлинського», Ю. В. Кузьменко – «Проблеми формування культури праці учнів у спадщині В. О. Сухомлинського», у О. Г. Кучерявого – «Духовно-гуманістичний зміст поняття педагогічної культури в теоретичній спадщині В. О. Сухомлинського», у А. Лопухівської – «Розвиток культури спілкування учнів сільської школи у педагогічній системі В. Сухомлинського» та ін.

Як бачимо, в умовах реформування сучасної освіти виникає необхідність творчо використовувати педагогічний досвід В. О. Сухомлинського, зокрема і його ідеї щодо формування культури навчальної діяльності.

Слід нагадати, що основною метою загальноосвітньої школи є формування гармонійно розвиненої особистості. Ця мета завжди «залишається ідеалом, до якого однаково прагнуть

ІСТОРІЯ ОСВІТИ

сучасна вітчизняна та зарубіжна школи» [2, с. 58]. Процес формування гармонійно розвиненої особистості передбачає формування в школярів культури навчальної діяльності, яка містить такі структурні компоненти: культуру праці, почуттів, спілкування, мови, морально-етичну, розумову, фізичну, естетичну, екологічну культури та ін. У ході реалізації виховних завдань цих напрямів виховної діяльності педагога в учня формуються відповідні складові культури особистості. Так, у процесі морального виховання формується моральна культура, у ході естетичного – естетична тощо.

Відродно, що в середині ХХ ст. вчитель-практик Сухомлинський сміливо вводить до педагогічної термінології поняття «культура». Як підкреслює А. М. Богуш, «достатньо хоча би поверхово ознайомитися з назвою і змістом його наукових праць, адресованих насамперед вчителям і батькам, і перед нами постає витончено стрункий ланцюжок культурологічного тезауруса в педагогіці» [1, с. 198]. Таким чином, аналіз його спадщини нас наштовхує на чітку методологічну позицію В. О. Сухомлинського щодо культурологічного підходу до виховання та навчання учнівської молоді.

На основі аналізу педагогічних творів В. О. Сухомлинського науковцями було виділено такі види соціокультурного середовища, у яких і відбувалося формування культури навчальної діяльності школярів [3]: культурно-пізнавальне, художньо-естетичне, культурно-комунікативне, культурно-екологічне, культурно-трудове, культурно-рефлексійне, полікультурне середовища.

Так, занурюючи учнів Павлівської школи в культурно-пізнавальне середовище, педагоги впливали на інтелектуально-творчий і фізичний розвиток школярів, засвоєння ними морально-етичних норм: почуттів, мислення, сприймання, відчуттів, свободи. Тобто по суті психологічної і фізичної складової культури навчальної діяльності. В. О. Сухомлинський розумів, що дуже важливо, «щоб перші наукові істини дитина пізнавала в навколишньому світі, щоб джерелом його думки були краса й невичерпна складність природних явищ, щоб дитину поступово вводили у світ суспільних відносин, праці» [6, с. 18].

Більш того, саме це середовище спрямоване на розвиток креативності учнів, виховання в них творчого підходу до будь-якої справи. Педагог-новатор зазначав, що «творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу» [4, с. 566].

У художньо-естетичному середовищі повинен відбуватися розвиток таких складових культури навчальної діяльності як художньо-естетичної та етично-духовної культури. Великою значення тут має педагогічна культура вчительського колективу. На глибоке переконання В. О. Сухомлинського педагог повинен глибоко вірити в можливість всіх дітей, бачити насам-

ІСТОРИЯ ОСВІТИ

перед усе найкраще, що їм притаманне, проектувати хороше. У той же час він не має права ідеалізувати їхні позитивні риси, ігноруючи недоліки. Головною умовою успіху у вихованні вважає любов учителя до дитини яку постійно вона відчуває. «Неможливо, якщо вчитель зустрічається з учнями тільки на уроці і діти відчувають на собі вплив педагога тільки в класі» [6, с. 15]. Мабуть, саме тому в Павлиші були ним створені «Школа радості», «Школа під блакитним небом», «Кімната думки», «Кімната казки», «Сад здоров'я», «Сад матері» тощо.

Середовище культурної рефлексії було створено В. О. Сухомлиинським із тою метою, щоб кожна дитина в школі могла усвідомити себе, пізнати свій внутрішній світ, відчути органічне поєднання свого «Я» з оточуючим світом: природою, людьми, традиціями свого народу. Культурно-історичні традиції народу він визнавав основою школи. Витоками коріння духовності для дитини вважав любов до матері й батька, дідуся й бабусі, народної казки й пісні, до вітчизняної історії. Ось чому в його педагогічному досвіді злилося воедино шкільна й сімейна педагогіка. Таким чином нарощувалася естетична, моральна, екологічна, розумова культура.

Культурно-комунікативне середовище педагог-новатор розумів як виховання в учнів «мовної психокультури» як стрижня комунікативної культури, що також є складовою культури навчальної діяльності. Він завжди підкреслював важливість розкриття перед учнями багатства й краси рідної мови, формування в них гордості й плекання її, оскільки інтелектуальне входження у світ повинно супроводжуватися розвитком емоційно-естетичною складовою мовної культури, культури мовлення.

Сухомлинський ретельно відбирав літературу для читання з урахуванням вікових особливостей дитини, більш того багато сам написав дитячих книжок. «Читання, слухання художнього твору – своєрідний творчий процес, писав він, – учень, який читає літературний твір, наповнює його пристрасстю свого серця – він або захоплюється красою, благородством, моральною величчю, або ж відчуває обурення. Ось чому ми виняткового значення надаємо читанню художніх творів на уроці й удома» [5, с. 245].

У такому напрямі видатний педагог формував у дітей моральну культуру, громадянськість, ідейність і патріотизм, увів до педагогічної науки такі поняття як «духовність», «одухотвореність», «культура почуттів», що також є складовими культури навчальної діяльності учнівської молоді.

Культурно-екологічне середовище допомагало нагромаджувати, систематизувати, використовувати знання в самій природі, формувати вміння й навички діяльності в природі, зрозуміти її красу й гармонію, виховувати любов до оточуючого світу, бажання берегти й примножувати.

Саме праця, на думку В. О. Сухомлинського, є джерелом

ІСТОРІЯ ОСВІТИ

і важливою передумовою формування такої складової культури навчальної діяльності як фізичного та соціально-психічного розвитку особистості. Тому комунікативно-трудове середовище покликане допомагати учням в організації ручної праці. Педагог казав, що «той хто навчиться володіти різцем, добре пише, непримиренно ставиться до будь-якої неакуратності, зробленої абияк роботи. Рука дисциплінує розум: виховує самоконтроль, чутливість думки до тонкості, точності, краси. Руки мислять – саме в ці моменти прокидаються творчі ділянки мозку». «Всі блага й радощі життя створюються працею і лише працею» [4, с. 408, с. 449].

Однією з вимог сьогодення є створення полікультурного середовища – органічного, соціокультурного, комунікативно багатомірного простору, де проживають і працюють люди різних національностей. Дуже важливо, щоб молодь засвоювала національні й загальнолюдські цінності, училась поважати культуру й традиції всіх народів світу. Тому В. О. Сухомлинський зосереджував увагу в першу чергу педагогіч, на пошук шляхів щодо навчання дітей розуміти й бачити діалог мистецтв, діалог культур усіх народів – українців, росіян, білорусів, казахів та ін.

Узагальнюючи все вищевикладене зазначимо, що у своїй роботі видатний педагог великої уваги приділяв формуванню в школярів культури навчальної діяльності. На сучасному етапі провідні ідеї В. О. Сухомлинського широко використовуються в розробленні нових моделей розвитку сучасної національної школи, а ми шкільні вчителі впроваджуємо його наукові доробки в себе на уроках.

Література:

1. Богуш А. М. Культурологічна парадигма організації навчально-виховної роботи з дітьми в спадщині В. О. Сухомлинського. – В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів: монографія / упоряд. : О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко; авт. кол. : О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін. – Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – 504 с.
2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навч. посіб. – К. : Гранна, 1999. – 350 с.
3. Ребенок в мире культуры / под ред. Р. М. Чумичевой. – Ставрополь : Ставрополь – сервис – школа, 1998. – 558 с.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол.: О. Г. Дзевєрін (гол.) та ін. – К. : Рад. шк., 1976. – Т.3. – С. 281-582.
5. Сухомлинський В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинський. – М. : Пилитиздат, 1973. – 272 с.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол.: О. Г. Дзевєрін (гол.) та ін. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 3. – С. 5-279.